

Erken Dönem Ruhsal Travma, Siber Zorbalık ve Aleksitimi İlişkisi Relationship Between Early Period Psychic Trauma, Cyber Bullying and Alexithymia

Aynur FEYZİOĞLU ¹, Seyyide Şifa GÖKTAŞ ², Lütfiye SÖĞÜTLÜ ²

1. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Klinik Psikoloji, İstanbul, Türkiye

2. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Yaşam Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Amaç: Çocukluk çağı ruhsal travmaları yetişkinlik dönemi psikopatolojileri için ciddi bir risk etmeni olarak görülmektedir. Siber zorbalık yeni bir çalışma alanı olup ciddiyeti gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmanın amacı çocukluk çağı ruhsal travmalar siber zorbalık ve aleksitimi arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Gereçler ve Yöntem: Çalışmaya 20-50 yaş arası 524 genç yetişkin alınmıştır. Katılımcılara internet ortamında Sosyodemografik Veri Formu, Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalar Ölçeği (ÇÇRTÖ), Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ) ve Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (YSZÖ) uygulanmıştır.

Bulgular: Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğratma ve uğrama puanları ile aleksitimi puanları anlamlı olarak yüksektir. Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğrama puanları uğratma puanlarından anlamlı olarak yüksektir. Siber zorbalığa uğratan ve uğrayan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak yüksektir. Aleksitimi, erken dönem ruhsal travmayı ve siber zorbalık aleksitimi yordamaktadır.

Sonuç: Çalışmamız psikopatoloji gelişiminde önemli bir faktör olan erken dönem ruhsal travma ile siber zorbalık ve aleksitimi ilişkisini genç yetişkin grupta açıkça göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: çocukluk çağı ruhsal travma, genç yetişkin, siber zorbalık, aleksitimi

ABSTRACT

Objective: Childhood psychic traumas are seen as a serious risk factor for adult psychopathologies. Cyberbullying is a new field of study and its severity is increasing day by day. The aim of this study is to research the relationship between childhood psychic trauma, cyberbullying and alexithymia.

Material and Methods: 524 young adults aged 20-50 were included in the study. Sociodemographic Data Form, Childhood Trauma Questionnaire (CTQ) Toronto Alexithymia Scale (TAS) and Revised Cyber Bullying Scale (RCBS) were applied to the participants via online materials.

Results: Individuals who are with early psychic trauma have significantly higher scores of cyberbully others and exposing cyberbullying and alexithymia. Exposing cyberbullying scores of individuals with early psychic trauma are significantly higher than people who cyberbully others. Alexithymia scores of cyberbully others and exposing cyberbullying individuals are significantly higher. Alexithymia predicts early psychic trauma and cyberbullying predicts alexithymia.

İletişim

Sorumlu Yazar: Seyyide Şifa GÖKTAŞ, Res. Assist.

Adres: Selimiye Mahallesi, Atölyeler Caddesi, No:4 Üsküdar, İstanbul, Türkiye

Tel: +90 (545) 550 5448

E-Posta: seyyidesifa@gmail.com - seyyidesifa.yilmaz@sbu.edu.tr

Makale Geliş: 30.10.2020

Makale Kabul: 26.12.2020

DOI: http://dx.doi.org/10.16948/zktpb.818758

Conclusion: The study clearly demonstrates the relationship between early psychic trauma, which is an important factor in the development of psychopathology, and cyber bullying and alexithymia, in the young adult group.

Keywords: early period psychic trauma, young adult, cyberbullying, alexithymia

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuğa kötü muameleyi, çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine ve haysiyetine gerçek ya da potansiyel zarar veren her türlü fiziksel/duygusal/cinsel istismar ve ihmal şeklinde ifade etmektedir (1). Erken dönem ruhsal travmaya ilgi psikoloji alanında yıllar içinde dalgalanma yaşasa da giderek artan bir şekilde yetişkin psikopatolojisinin altında yatan önemli sebeplerden biri olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle, erken dönemde çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının bakım verenler tarafından karşılanmaması durumunun çocukluk, erişkinlik ve yetişkinlik çağında meydana gelebilecek psikopatolojiler için bir tehdit unsuru olduğu düşünülmektedir (2).

Siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojileri kanalları kullanılarak bir kişi ya da grubun, bir kişi ya da gruba karşı zarar verme niyetiyle kasıtlı, tekrarlı ve düşmanca tavırlar sergilemesi ile karakterizedir (3). Siber zorbalık mağduriyetinde bireyler deneyimlerini çok stres verici bulduklarını bildirmişlerdir. Slonje ve Smith (4), internet ortamındaki siber izleyici kitlesi kaynaklı resim veya video içeren siber zorbalık etkisinin, geleneksel zorbalıktan ve siber zorbalığın diğer türlerinden kat kat fazla olduğunu ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar, siber zorbalık ile intihar davranışı arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (5). İntihar girişimi ve suç işleme davranışı siber zorbalığın, zorba ve mağdur üzerindeki etki ve sonuçları arasında yer almaktadır. Youth Internet Safety Survey (YISS) raporlarına göre mağdurların kendilerini huzursuz hissettikleri, başka konulara dair ilgi kaybı yaşadıkları ve yaşanan olay hakkında düşünmeden duramadıkları tespit edilmiştir. YISS rapor sonuçlarından bir diğeri ise, erkeklerin kadınlara kıyasla 8 kat daha fazla siber zorbalık tecrübe ettikleri yönündedir (6).

Siber zorbalık ve çocukluk çağı ruhsal travmaları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Tanrikulu ve Campbell (7) tarafından yürütülen bir çalışmada ergenin, aile içi şiddete şahit ya da maruz olması ile siber zorbalık davranışı sergilemesi arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır. Aynı zamanda aile içi ilişkileri iyi olmayan

çocuk ve ergenlerin durumu siber zorbalığa maruz kalmaları açısından bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Gökalp (8) İstanbul ilinde okuyan 100 üniversite öğrencisiyle (1. ve 2. sınıf) yüz yüze yürüttüğü tez çalışmasında, erken dönem ruhsal travmalar ile siber zorbalık / mağduriyet seviyesi arasında ilişki olup olmadığını araştırmış ve cinsel istismar alt ölçeğinin siber mağduriyet ile anlamlı yönde ilişkili olduğunu bulgulamıştır.

Aleksitimi, kavram olarak, duyguları tanımlamak ve ifade etmekte yaşanan güçlük ve düşlemlerin yetersizliği şeklinde açıklanmaktadır (9). Aleksitimi, somatik bir bozukluk nedenli meydana geldiyse birincil aleksitimi, ancak aleksitimi organik bir durum akabinde ortaya çıktıysa ikincil aleksitimi şeklinde betimlenmektedir. Krystal (10) burdan yola çıkarak, ikincil aleksitiminin travma sonucu oluşabileceğini öne sürmüştür. Çocuğa kötü muamele sonrası çocuğun psikolojik ve biyolojik süreçlerinin negatif yönde etkilendiği ve bu açıdan bozulmalar görüldüğü bildirilmektedir. Alanyazında pek çok çalışma erken dönem olumsuz deneyimlerin aleksitimi ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu minvalde, çocukluk çağı travmalara sahip bireylerin, istismara ve ihmale maruz kalmamış bireylere oranla daha fazla aleksitimi geliştirdiğini söylemek mümkündür (11, 12).

Türkiye’de 1257 lise öğrencisiyle yürütülen bir tez çalışmasında, siber zorbalık ve aleksitimi arasındaki ilişki incelenmiş ve aleksitiminin alt boyutlarındaki duyguları tanıma zorluğu ve dışa vuruk düşüncenin siber zorbalığı yordadığı saptanmıştır (13). Duygusal farkındalık ve içgörünün siber zorbalık ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğunu destekleyen çalışmalar da mevcuttur (14). Verlinden ve arkadaşlarının (15) siber zorbalıkla ilişkili etmenleri incelediği bir çalışmada, çocuk istismarı ve ihmali siber zorbalığı etkileyen bir unsur olarak ele aldıkları görülmektedir.

Bu çalışmada, erken dönem ruhsal travması olan bireylerle olmayan bireyler karşılaştırılmış, siber zorbalık (uğratan ve uğrayan) ve aleksitimi ile ilişkisi incelenmiştir. Siber zorbalık yeni bir çalışma alanı olmakla beraber günümüz dünyasında etkilerinin ve şiddetinin katlanarak arttığı bilinmektedir. Siber zorbalıkla ilgili faktörleri inceleyen, özellikle de genç yetişkin grupta yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Alanyazında siber zorbalıkla ilgili çalışmalar bilhassa ergenlik dönemine odaklanmaktadır. Yürüttüğümüz çalışmada farklı olarak teknoloji ile ilişkisi ergenler kadar yüksek hatta daha fazla olan genç yetişkinlerde de siber zorbalığın çalışılmasının önemli olduğunu düşünmekteyiz. Araştırmamızın alanyazına katkı sağlayacağı gibi, ilgili gruba verilecek psikolojik ve sosyal destek için çalışmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

GEREÇ ve YÖNTEM

Örneklem Grubu

Araştırma için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 05.06.2020 tarih 7/27 Karar Sayısı ile etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma örneklemini 20-50 yaş arası kadın ve erkek olmak üzere genel toplum örnekle-

minden genç yetişkinler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre İstanbul ilinde bu yaş aralığında 4.450.570 kişi yaşamaktadır. Evrenden 0.05 örnekleme hatası ile güvenilirlik dikkate alınarak çalışmaya alınacak optimal kişi sayısı 384 olarak belirlenmiştir (16). Okuryazar olma, 20-50 yaş aralığında bulunma, internet erişimi, teknoloji kullanımı çalışmaya alınma kriteri iken, okur- yazar olmama, 20 yaşından küçük 50 yaşından büyük olma, internet erişimi, teknoloji kullanımı olmama, herhangi bir psikiyatrik ve/veya nörolojik hastalık tanısı almış olma veya psikiyatrik ilaç kullanma çalışmaya alınmama kriterleri olarak belirlenmiştir. Çalışma internet ortamında yürütüleceği için çalışmaya alınma ve dışlanma kriterleri ile ilgili sorular sosyodemografik veri formunda bulunmakta olup dışlama kriterlerine sahip kişiler çalışmadan çıkarılmıştır.

Araştırmada Kullanılan Ölçüm Araçları

1. Sosyodemografik Veri Formu: Çalışmanın amaçları çerçevesinde araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan ve yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi, medeni durum, çalışma durumu gibi sosyodemografik verileri içeren bir formdur.

2. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği (ÇÇR-TÖ): Bernstein ve ark. tarafından geliştirilmiş olan ölçek, Şar ve ark. (17) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türkçe’ye uyarlanmıştır. 5’li Likert tipte hazırlanmış olan ankette fiziksel ihmal (1, 2, 4, 6, 26. maddeler), duygusal istismar (3, 8, 14, 18, 25. maddeler), duygusal ihmal (5, 7, 13, 19, 28. maddeler), fiziksel istismar (9, 11, 12, 15, 17. maddeler) ve cinsel istismar (20, 21, 23, 24, 27. maddeler) olarak adlandırılan 5 alt boyut bulunmaktadır. Alt boyutlar 5’er maddeden oluşmaktadır. Bunların dışında 3 madde (10, 16 ve 22. maddeler) alt boyutlara dahil edilmemekte, minimizasyon için kullanılmaktadır. Bu maddelerde 5 puanlar 1 puan olarak toplam puana dahil edilmekte, bunların dışındaki puanlar dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla toplam madde sayısı 28, alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan 128’dir. Ancak puanlar hesaplanırken 7 maddede (2, 5, 7,13, 19, 26, 28. maddeler) ters kodlama yapılmaktadır. Kesim puanı cinsel ve fiziksel istismar için 5 puanın üstü, duygusal istismar ve fiziksel ihmal için 7 puanın üstü, duygusal ihmal için 12 puanın üstü olarak, toplamda ise 35 civarında önerilmektedir. Bu çalışmada alt boyutlar için bu öneriye uyulmuş, toplamda ise alt boyutların kesim puanlarının toplamı olan 36 alınarak ve bu puanın üstü travma varlığı olarak kabul edilmiştir.

3. Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ): Bagby ve ark. tarafından geliştirilmiş olan ölçek, Güleç ve ark. (18) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türkçeye uyarlanmıştır. 5’li Likert tipte hazırlanmış olan ankette duyguları tanıma zorluğu (1, 3, 6, 7, 9, 13, 14. maddeler), duyguları ifade etme zorluğu (2, 4, 11, 12, 17. maddeler) ve dışa vuruk düşünme (5, 8, 10, 15, 16, 18, 19, 20. maddeler) olarak adlandırılan 3 alt boyut bulunmaktadır. Alt boyutlar sırasıyla 7, 5 ve 8 maddeden oluşmaktadır. Toplam madde sayısı 20, alınabilecek en düşük

puan 20, en yüksek puan 100'dür. Ancak puanlar hesaplanırken 5 maddede (4, 5, 10, 18, 19. maddeler) ters kodlama yapılmaktadır.

Kesim puanı 61 ve üzeri olarak önerilmiş ve aleksitimi varlığı olarak kabul edilmiştir. Bu puan yarının 1 puan fazlası olarak belirlendiği için bu araştırmada alt boyutlar için kesim puanları duyguları tanıma zorluğu için 22 ve üzeri, duyguları ifade zorluğu için 16 ve üzeri, dışa vuruk düşünme için 25 ve üzeri olarak belirlenmiştir.

4. Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (YSZÖ): Topçu ve Erdur-Baker (19) tarafından geliştirilmiştir. 4'lü Likert tipte hazırlanmış olan anket, aynı sorulardan oluşan 14'er maddelik iki paralel formdan (alt boyuttan) oluşmaktadır. Formlardan ilki bireyin siber zorbalık yapıp yapmadığını, diğeri ise siber zorbalığa uğrayıp uğramadığını ölçmekte ve siber zorbalığa uğratma (yapma) ve siber zorbalığa uğrama (mağduriyet) olarak adlandırılmaktadır. Alt boyutlardan alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan 56'dır. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Kesim puanı olarak en az bir maddede yapma veya mağduriyet ifade eden 14 puanın üstü kabul edilmiştir.

Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği için Geçerlik (%) 65,629 ve Güvenirlik 0,905 olarak, Toronto Aleksitimi Ölçeği için Geçerlik (%) 50,371 ve Güvenirlik ise 0,753 olarak, Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (Uğratma) için Geçerlik (%) 52,770 ve Güvenirlik 0,891 olarak, Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (Uğrama) için Geçerlik (%) 63,699 ve Güvenirlik 0,931 olarak hesaplanmıştır.

İstatistiksel Değerlendirme

Verilerin analizinde SPSS 24.0 programı kullanılarak nicel analiz yöntemine başvurulmuştur. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile erken dönem ruhsal travmaları, aleksitimi ve siber zorbalık bulguları ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde gibi betimsel istatistik yöntemleri ile analiz edilmiştir. Erken dönem ruhsal travmaları, aleksitimi ve siber zorbalığın sosyodemografik özelliklere göre incelenmesinde nonparametrik yöntemler olan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Erken dönem ruhsal travmaları, aleksitimi ve siber zorbalık arasındaki ilişkilere ait bulgular ise Mann-Whitney U ve Wilcoxon İşaretli Sıralar testleri ile basit doğrusal regresyon analizi yapılarak tespit edilmiştir. Nonparametrik yöntemlerin kullanılmasının nedeni verilerin normal dağılım göstermemesidir. Analizlerin tamamında anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ ve güven aralığı %95 olarak alınmıştır.

Ölçeklere Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek	Çarpıklık	Basıklık
Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği	1,881	4,028
Toronto Aleksitimi Ölçeği	1,960	1,425
Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (Uğratma)	3,909	16,931
Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (Uğrama)	2,515	6,260

BULGULAR

Katılımcılara İlişkin Bulgular

Erken dönem ruhsal travması, aleksitimi ve siber zorbalık ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmaya toplam 524 kişi katılmıştır. Tablo 1'de katılımcıların sosyodemografik özellikleri verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri.

		n	%
Cinsiyet	Kadın	313	59,7
	Erkek	211	40,3
Yaş (min= 20, maks= 50 \bar{x} = 28,01±9,09)	20-29 yaş	358	68,3
	30-39 yaş	81	15,5
	40+ yaş	85	16,2
Eğitim Durumu	Okuryazar	2	0,4
	İlköğretim	27	5,2
	Lise	75	14,3
	Üniversite ve üzeri	420	80,2
Gelir Düzeyi	Düşük	83	15,8
	Orta	401	76,5
	Yüksek	40	7,6
Medeni Durum	Bekar	341	65,1
	Evli	174	33,2
	Boşanmış	9	1,7
Kendi Dahil Kardeş Sayısı	1 kardeş	23	4,4
	2 kardeş	144	27,5
	3 kardeş	138	26,3
	4 ve üzeri	219	41,8
Çocukluğunuzda kiminle büyüdünüz?	Öz anne ve baba	477	91,0
	Öz anne	25	4,8
	Anneanne-babaanne-dede	10	1,9
	Öz baba ve üvey anne	6	1,1
	Öz baba	3	0,6
	Üvey anne	2	0,4
Öz anne ve üvey baba	1	0,2	
Toplam		524	100

Buna göre, katılımcıların %59,7'si kadın, %40,3'ü erkektir. 20 ile 50 yaş arasında yer alan ve ortalama yaşı 28,01±9,09 olan katılımcıların %68,3'ü 20-29 yaş arasında, %15,5'i 30-39 yaş arasında, %16,2'si 40 yaş ve üzerinde bulunmaktadır. Katılımcıların %0,4'ü okuryazar, %5,2'si ilköğretim mezunu, %14,3'ü lise mezunu, %80,2'si üniversite ve üzeri derece mezunudur.

Aylık gelir bakımından %15,8'i düşük, %76,5'i orta, %7,6'sı yüksek gelir düzeyine sahip olan katılımcıların %65,1'i bekar, %33,2'si evli ve %1,7'si boşanmıştır. Kendisi dahil olmak üzere katılımcıla-

rın %4,4'ü bir kardeş, %27,5'i iki kardeş, %26,3'ü üç kardeş ve %41,8'i dört ve üzeri kardeştir. Ayrıca çocukluğunda, katılımcıların %91'i öz anne ve babası, %4,8'i öz annesi, %1,9'u anneanne, babaanne veya dedesi, %1,1'i öz baba ve üvey annesi, %0,6'sı öz babası, %0,4'ü üvey annesi, %0,2'si ise öz anne ve üvey babasının yanında büyümüştür.

Tablo 2'de katılımcılar arasında depresyon öyküsü, intihara yönelim, suçta karışma, engellilik ve psikiyatrik rahatsızlık bulunma oranları verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcılar Arasında Depresyon Öyküsü, İntihara Yönelim, Suça Karışma, Engellilik ve Psikiyatrik Rahatsızlık Bulunma Oranı.

	Evet	
	n	%
Ebeveyninizde depresyon öyküsü var mı?	130	24,8
İntihar düşünceniz oldu mu?	117	22,3
İntihar girişiminiz oldu mu?	33	6,3
Herhangi bir suçta karıştınız mı?	19	3,6
Fiziksel ya da gelişimsel bir engeliniz var mı?	3	0,6
Ailenizde psikiyatrik rahatsızlık var mı?	74	14,1
Psikiyatrik tanınız var mı?	43	8,2

Erken Dönem Ruhsal Travmalar, Aleksitimi ve Siber Zorbalık Bulguları

Katılımcıların ölçeklere verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda elde edilen erken dönem ruhsal travmalar, aleksitimi ve siber zorbalık düzeyi ile ilgili bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Erken Dönem Ruhsal Travmalar, Aleksitimi ve Siber Zorbalık Bulguları.

	\bar{x}	Ss	Var	
			n	%
Erken Dönem Ruhsal Travmalar	38,88	13,20	222	42,4
Fiziksel İhmal	7,32	2,91	180	34,4
Duygusal İhmal	11,31	5,41	179	34,2
Duygusal İstismar	7,53	3,70	167	31,9
Fiziksel İstismar	6,03	2,53	138	26,3
Cinsel İstismar	5,97	2,82	98	18,7
Aleksitimi	50,55	10,80	85	16,2
Dışa Vuruk Düşünme	22,51	4,64	140	26,7
Duygularını İfade Etme Zorluğu	12,59	3,63	104	19,8
Duygularını Tanıma Zorluğu	15,45	6,07	88	16,8
Siber Zorbalığa Uğratma	15,77	4,65	153	29,2
Siber Zorbalığa Uğrama	17,38	7,00	181	34,5

Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği (ÇÇRTÖ) toplam puanı 38,88±13,20 olarak tespit edilmiştir. Buna göre erken dönem ruhsal travmalar yaşayan (36 puan üstü alan) katılımcı oranı %42,4 (n=222) olarak bulunmuştur. ÇÇRTÖ alt boyutlarında ise fiziksel ihmal puanı 7,32±2,91; duygusal ihmal puanı 11,31±5,41; duygusal istismar puanı 7,53±3,70; fiziksel istismar puanı 6,03±2,53 ve cinsel istismar puanı 5,97±2,82 olarak tespit edilmiştir. Fiziksel ihmal yaşayanların oranı %34,4 (n=180); duygusal ihmal yaşayanların oranı %34,2

(n=179); duygusal istismar yaşayanların oranı %31,9 (n=167); fiziksel istismar yaşayanların oranı %26,3 (n=138) ve cinsel istismar yaşayanların oranı %18,7'dir (n=98).

Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ) toplam puanı 50,55±10,80 olarak tespit edilmiştir. Buna göre aleksitimi var olan (61 puan ve üstü alan) katılımcı oranı %16,2 (n=85) olarak bulunmuştur. TAÖ alt boyutlarında ise dışa vuruk düşünme puanı 22,51±4,64; duygularını ifade etme zorluğu puanı 12,59±3,63 ve duygularını tanıma zorluğu puanı 15,45±6,07 olarak saptanmıştır. Dışa vuruk düşünmeye sahip olanların oranı %26,7 (n=140); duygularını ifade etme zorluğu yaşayanların oranı %19,8 (n=104) ve duygularını tanıma zorluğu yaşayanların oranı %16,8'dir (n=88).

Ayrıca Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği (YSZÖ), zorbalığa uğratma (yapma) toplam puanı 15,77±4,65; zorbalığa uğrama (mağduriyet) toplam puanı ise 17,38±7,00 olarak tespit edilmiştir. Siber zorbalığa uğratanların (14 puan üstü alan) oranı %29,2 (n=153), uğrayanların oranı ise %34,5 (n=181) olarak bulunmuştur.

Erken Dönem Ruhsal Travmalar, Aleksitimi ve Siber Zorbalığın Sosyodemografik Özelliklere Göre İncelenmesi

Erken dönem ruhsal travmalar, aleksitimi ve siber zorbalığın sosyodemografik özelliklere göre incelenmesi amacıyla yapılan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Buna göre, katılımcıların erken dönem ruhsal travma puanları yaşa, eğitim durumuna, gelir düzeyine, medeni duruma, kardeş sayısına, çocukluğunda kiminle büyüdüğüne, ebeveyninde depresyon öyküsü olup olmamasına, intihar düşüncesi ve girişimine, suçta karışıp karışmadığına ve ailesinde psikiyatrik rahatsızlık bulunup bulunmadığına bağlı olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p<0,05). Yaşın artması ile beraber erken dönem ruhsal travma anlamlı artış göstermektedir. Erken dönem ruhsal travmanın anlamlı olarak yüksek olduğu katılımcılar ilköğretim mezunu, düşük gelir grubunda yer alan, boşanmış, dört ve üzeri kardeş sayısına sahip ve üvey anne veya üvey baba ile büyüyen bireyler olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveyninde depresyon öyküsü olan ve psikiyatrik rahatsızlık bulunan, intihar düşüncesi veya girişimi olmuş ve daha önce suçta karışmış bireylerin travma puanları anlamlı olarak daha yüksektir.

Aleksitimi puanları yaşın ve gelir düzeyinin artması ile beraber aleksitimi anlamlı bir azalma göstermektedir (p<0,05). Ayrıca bekar veya boşanmış, ebeveyninde depresyon öyküsü olan ve intihar düşünce veya girişiminde bulunmuş bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (p<0,05).

Siber zorbalığa uğratma (yapma) puanları erkek cinsiyetinde, 30-39 yaş arasında bulunan, düşük gelir grubunda yer alan, bekar veya boşanmış, tek kardeş, üvey anne veya baba ile yaşayan, intihar düşüncesi veya girişimi olan ve suçta karışmış bireylerin siber zorbalığa uğratma puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur (p<0,05).

Siber zorbalığa uğrama (mağduriyet) puanları ise erkek cinsiyetine sahip, 20-29 yaş arasında bulunan, ilköğretim mezunu, düşük gelir grubunda yer alan, bekar veya boşanmış, intihar düşüncesi veya girişimi olan ve suça karışmış bireylerin siber zorbalığa uğrama puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur ($p<0,05$).

Erken Dönem Ruhsal Travmalar, Aleksitimi ve

Siber Zorbalık Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Bu bölümde çalışma hipotezleri doğrultusunda erken dönem ruhsal travmalar, aleksitimi ve siber zorbalık arasındaki ilişkilere ait bulgular verilmiştir.

Hipotez 1:

“**H1:** Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğratma ve uğrama puanları anlamlı olarak daha yüksektir” hipotezini test etmek

Tablo 4: Erken Dönem Ruhsal Travmalar, Aleksitimi ve Siber Zorbalığın Sosyodemografik Özelliklere Göre İncelenmesi.

	\bar{x}	Erken Dönem Ruhsal Travması		Aleksitimi		Siber Zorbalığa Uğratma		Siber Zorbalığa Uğrama	
		p	\bar{x}	p	\bar{x}	p	\bar{x}	p	\bar{x}
Cinsiyet	Kadın	38,61	0,081	49,86	0,147	15,09	<,001	16,82	<,001
	Erkek	39,27		51,57		16,79		18,22	
Yaş	20-29 yaş	37,75	0,004	51,85	<,001	15,78	0,009	17,96	<,001
	30-39 yaş	39,26		48,25		16,02		16,89	
	40+ yaş	43,25		47,26		15,51		15,44	
Eğitim Durumu	Okuryazar	37,00	<,001	58,50	0,185	14,00	0,274	14,00	0,006
	İlköğretim	51,04		50,70		19,11		21,15	
	Lise	41,19		53,13		16,56		17,76	
	Üniversite ve üzeri	37,69		50,04		15,43		17,09	
Gelir Düzeyi	Düşük	45,40	<,001	53,81	0,007	17,12	<,001	20,04	<,001
	Orta	37,87		50,08		15,46		16,91	
	Yüksek	35,40		48,45		14,12		16,63	
Medeni Durum	Bekar	37,55	0,006	51,42	0,009	15,94	<,001	17,87	0,005
	Evli	40,78		48,78		14,40		16,44	
	Boşanmış	52,33		51,89		16,78		17,22	
Kendi Dahil Kardeş Sayısı	1 kardeş	35,48	<,001	48,61	0,695	16,13	0,026	17,83	0,662
	2 kardeş	36,09		50,63		15,85		17,04	
	3 kardeş	37,67		49,71		15,34		16,76	
	4 ve üzeri	41,83		51,22		15,96		17,95	
Çocukluğunuzda kiminle büyüdünüz?	Öz anne	42,80	0,007	51,08	0,490	17,24	0,006	17,88	0,284
	Öz baba	42,67		53,33		17,33		20,33	
	Öz anne ve baba	38,44		50,58		15,60		17,25	
	Üvey anne	57,50		37,00		20,00		19,50	
	Öz anne ve üvey baba	55,00		49,00		19,00		28,00	
	Öz baba ve üvey anne	50,67		52,67		19,67		22,67	
	Büyükanne ve dede	36,20		48,50		14,90		16,80	
Ebeveyninizde depresyon öyküsü var mı?	Evet	42,01	<,001	52,95	<,001	15,96	0,347	18,32	0,268
	Hayır	37,84		49,76		15,71		17,07	
İntihar düşünceniz oldu mu?	Evet	45,96	<,001	54,74	<,001	16,74	0,025	18,68	0,004
	Hayır	36,84		49,34		15,50		17,01	
İntihar girişiminiz oldu mu?	Evet	52,09	<,001	57,91	<,001	18,33	0,012	21,88	0,003
	Hayır	37,99		50,05		15,60		17,08	
Herhangi bir suça karıştınız mı?	Evet	55,84	<,001	55,11	0,070	23,05	<,001	21,74	<,001
	Hayır	38,24		50,38		15,50		17,22	
Fiziksel ya da gelişimsel bir engeliniz var mı?	Evet	60,60	0,220	56,80	0,082	17,60	0,867	17,00	0,606
	Hayır	38,67		50,49		15,76		17,39	
Ailenizde psikiyatrik rahatsızlık var mı?	Evet	43,39	0,009	49,38	0,502	15,58	0,874	17,47	0,843
	Hayır	38,13		50,74		15,81		17,37	
Psikiyatrik tanınız var mı?	Evet	42,77	0,063	51,81	0,261	15,60	0,562	19,33	0,233
	Hayır	38,53		50,43		15,79		17,21	

amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Erken Dönem Ruhsal Travması Olan ve Olmayan Bireylerin Siber Zorbalığa Uğratma ve Uğrama Puanlarının Karşılaştırılması.

	Erken Dönem Ruhsal Travması	n	\bar{x}	Ort. Sıra	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Siber Zorbalığa Uğratma	Yok	302	14,81	243,42	73512,50	27759,5	-4,137	<,001
	Var	222	17,08	288,46	64037,50			
Siber Zorbalığa Uğrama	Yok	302	16,39	245,82	74236,50	28483,5	-3,463	<,001
	Var	222	18,73	285,20	63313,50			

Buna göre, erken dönem ruhsal travması olan bireylerin hem siber zorbalığa uğratma hem uğrama puanlarının travması olmayan bireylerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Dolayısıyla, **“H1: Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğratma ve uğrama puanları anlamlı olarak daha yüksektir” kabul edilmiştir.**

Hipotez 2

“H2: Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğrama puanları uğratma puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir” hipotezini test etmek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Erken Dönem Ruhsal Travması Olan Bireylerin Siber Zorbalığa Uğratma ve Uğrama Puanlarının Karşılaştırılması.

	n	Ort. Sıra	Sıralar Toplamı	Z	p	
Siber Zorbalığa Uğrama - Siber Zorbalığa Uğratma	Negatif Sıralar	44 ^a	46,10	2028,50	-2,934	0,003
	Pozitif Sıralar	65 ^b	61,02	3966,50		
Siber Zorbalığa Uğratma	Eşitlik	113 ^c				
	Toplam	222				

a. Siber Zorbalığa Uğrama <Siber Zorbalığa Uğratma

b. Siber Zorbalığa Uğrama > Siber Zorbalığa Uğratma

c. Siber Zorbalığa Uğrama = Siber Zorbalığa Uğratma

Buna göre, erken dönem ruhsal travması olan bireylerde siber zorbalığa uğratma ve uğrama puanlarının birbirinden anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0,05$). Birbiri ile karşılaştırılan puanlardan 65’inde uğrama puanının uğratma puanından daha yüksek olduğu, 44’ünde bunun tersinin bulunduğu, 113’ünde ise eşitlik olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, **“H2: Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğrama puanları uğratma puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir” kabul edilmiştir.**

Hipotez 3

“H3: Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksektir” hipotezini test etmek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Erken Dönem Ruhsal Travması Olan ve Olmayan Bireylerin Aleksitimi Puanlarının Karşılaştırılması.

	Erken Dönem Ruhsal Travması	n	\bar{x}	Ort. Sıra	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Aleksitimi	Yok	302	37,68	238,29	71962,50	26209,5	-4,272	<,001
	Var	222	45,06	295,44	65587,50			

Buna göre, erken dönem ruhsal travması olan bireylerin aleksitimi puanlarının travması olmayan bireylerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Dolayısıyla, **“H3: Erken dönem ruhsal travması olan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksektir” kabul edilmiştir.**

Hipotez 4

“H4: Siber zorbalığa uğratan ve uğrayan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksektir” hipotezini test etmek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Siber Zorbalığa Uğratan ve Uğrayan Bireylerin Aleksitimi Puanlarının Karşılaştırılması.

	Siber Zorbalık	n	\bar{x}	Ort. Sıra	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Aleksitimi	Siber Zorbalığa Uğratma Yok	371	49,04	240,10	89077,50	20071,5	-5,276	<,001
	Siber Zorbalığa Uğratma Var	153	54,21	316,81	48472,50			
	Siber Zorbalığa Uğrama Yok	343	48,81	237,02	81298,00	22302,0	-5,306	<,001
	Siber Zorbalığa Uğrama Var	181	53,83	310,78	56252,00			

Buna göre, siber zorbalığa uğratan ve uğrayan bireylerin aleksitimi puanlarının siber zorbalığa uğratmayan ve uğramayan bireylerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Dolayısıyla, **“H4: Siber zorbalığa uğratan ve uğrayan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksektir” kabul edilmiştir.**

Hipotez 5

“H5: Aleksitimi, erken dönem ruhsal travmayı yordamaktadır” hipotezini test etmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Aleksitiminin Erken Dönem Ruhsal Travmayı Yordama Düzeyi Sonuçları.

Regresyon Modeli $r = 0,195$; $r^2 = 0,038$; $F = 20,658$; $p = 0,000$	Standardize Olmayan Parametreler		Standardize Parametreler	t	p
	B	S. Hata	β		
Sabit	26,824	2,711		9,893	<,001
Aleksitimi	0,238	0,052	0,195	4,545	<,001

* Bağımlı Değişken: Erken Dönem Ruhsal Travması.

Buna göre aleksitimi, erken dönem ruhsal travmayı düşük düzeyde ve pozitif yönlü ($r=0,195$) olarak anlamlı ölçüde yordamaktadır ($t=4,545$; $p<0,05$). Aleksitimi puanı arttıkça erken dönem ruhsal travma puanı da artmaktadır. Travma puanındaki artışın %3,8'inin aleksitimiden kaynaklandığı söylenebilir.

Ayrıca, aleksitimi (x) ve travma (y) arasındaki regresyon eşitliği $y=26,824+0,238x$ olarak bulunmuştur. Yani katılımcılar başlangıçta 26,824 puanlık sabit bir aleksitimi düzeyine sahiptir. Aleksitimideki 1 puanlık artış, travmanın 0,238 puan artmasına neden olmaktadır. Bu bulgulara dayanarak, "**H5: Aleksitimi, erken dönem ruhsal travmayı yordamaktadır**" kabul edilmiştir.

Hipotez 6

"**H6: Siber zorbalık, aleksitimi yordamaktadır**" hipotezini test etmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizleri sonucunda elde edilen bulgular Tablo 10 ve 11'de verilmiştir.

Tablo 10: Siber Zorbalığa Uğratmanın Aleksitimi Yordama Düzeyi Sonuçları.

Regresyon Modeli $r=0,196$; $r^2=0,039$; $F=20,952$; $p=0,000$	Standardize Olmayan Parametreler		Standardize Parametreler	t	p
	B	S. Hata	β		
Sabit	43,348	1,640		26,437	<,001
Siber Zorbalığa Uğratma	0,456	0,100	0,196	4,577	<,001

* Bağımlı Değişken: Aleksitimi.

Tablo 11: Siber Zorbalığa Uğramanın Aleksitimi Yordama Düzeyi Sonuçları.

Regresyon Modeli $r=0,152$; $r^2=0,023$; $F=12,341$; $p=0,000$	Standardize Olmayan Parametreler		Standardize Parametreler	t	p
	B	S. Hata	β		
Sabit	46,467	1,252		37,120	<,001
Siber Zorbalığa Uğrama	0,235	0,067	0,152	3,513	<,001

* Bağımlı Değişken: Aleksitimi.

Buna göre; siber zorbalığa uğratma aleksitimi düşük düzeyde ($r=0,196$) ve pozitif yönlü olarak anlamlı ölçüde yordamaktadır ($p<0,05$). Siber zorbalığa uğratma puanı arttıkça aleksitimi puanı da artmaktadır. Aleksitimideki artışın %3,9'unun siber zorbalığa uğratmadan kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca, siber zorbalığa uğratma (x) ve aleksitimi (y) arasındaki regresyon eşitliği $y=43,348+0,456x$ olarak bulunmuştur. Yani katılımcılar başlangıçta 43,348 puanlık sabit bir siber zorbalığa uğratma puanına sahiptir. Siber zorbalığa uğratmadaki 1 puanlık artış, aleksitiminin 0,456 puan artmasına neden olmaktadır.

Öte yandan siber zorbalığa uğrama aleksitimi düşük düzeyde ($r=0,152$) ve pozitif yönlü olarak anlamlı ölçüde yordamaktadır ($p<0,05$). Siber zorbalığa uğrama puanı arttıkça aleksitimi puanı da artmaktadır. Aleksitimideki artışın %2,3'ünün siber zorbalığa uğramadan kaynaklandığı söylenebilir.

Ayrıca, siber zorbalığa uğrama (x) ve aleksitimi (y) arasındaki regresyon eşitliği $y=46,467+0,235x$ olarak bulunmuştur. Yani katılımcılar başlangıçta 46,467 puanlık sabit bir siber zorbalığa uğrama puanına sahiptir. Siber zorbalığa uğramadaki 1 puanlık artış, aleksitiminin 0,235 puan artmasına neden olmaktadır. Bu bulgulara dayanarak, "**H6: Siber zorbalık, aleksitimi yordamaktadır**" kabul edilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada alanyazın doğrultusunda elde edilen bilgiler göz önünde bulundurularak, genç yetişkinlerde çocukluk çağı travmalar (cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal) ile siber zorbalık ve aleksitimi ile ilişkisi incelenmiştir. Çocukluk çağı travmaları yaşam boyu etkileri devam eden çocukluk çağında meydana gelen istismar ve/veya ihmal durumlarının bir sonucudur. Yaşam boyu oluşan travmaların %25'inin çocukluk döneminde görüldüğü belirtilmektedir (20). Ayrıca yetişkinlerin de önemli bir bölümünün çocukluk çağında en az bir kez travmaya maruz kaldığı ifade edilmektedir. Çocukluk çağı travmalarının yaşam boyu süren ciddi, kalıcı ya da uzun süreli etkileri olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda erişkinlik dönemi psikopatoloji gelişimiyle çocukluk çağı travmaları yakın ilişkilidir (21). Çalışmamızda, literatür ile uyumlu olarak ilköğretim mezunu, düşük gelir grubunda yer alan, boşanmış, dört ve üzeri kardeş sayısına sahip ve üvey anne veya üvey baba ile büyüyen, ebeveyninde depresyon öyküsü olan ve psikiyatrik rahatsızlık bulunan, intihar düşüncesi veya girişimi olmuş ve daha önce suça karışmış bireylerin çocukluk çağı ruhsal travma puanları anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Aleksitimik özelliklerin çocukluk çağı travma öyküsüyle ilişkili olduğu araştırmalarca bildirilmektedir. Ancak psikolojik hastalıklar olmadan aradaki ilişkiyi gösteren çalışma çok azdır. Ayrıca, yapılan çalışmaların birçoğu cinsel ve fiziksel istismar boyutlarına odaklanmış olup çocukluk çağı istismar ve ihmal geçmişi ile aleksitimi gelişimi arasındaki ilişki araştırılmaya devam edilmesi gereken bir konu şeklinde karşımıza çıkmaktadır (22). Yürütmüş olduğumuz çalışmadaki çocukluk çağı travmatik yaşantıları toplam puanının aleksitimiyle ilişkisinin incelenmiş olması ile bu alandaki bilgilerin genişleyeceği ve bu ilişkinin daha anlaşılır hale geleceği düşünülmektedir. Çalışmamızda, literatür ile paralel biçimde erken dönem ruhsal travması olan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksektir ve aleksitimi erken dönem ruhsal travmayı yordamaktadır. Literatürde, siber zorbalık ve aleksitimi üzerine yapılmış araştırmalar hayli sınırlıdır, çalışmamız doğrultusunda yeni bir bilgi olarak genç yetişkinlerde siber zorbalık aleksitimi yordamaktadır diyebiliriz.

Siber zorbalık yeni bir zorbalık şeklidir ve alanyazın okumaları tüm gençlerin %6-40'ının hayatlarında bir kez siber zorbalık yaşadığını bildirmektedir. Siber zorbalık ile ilgili çalışmalar daha çok ergenler üzerinde yapılmış ve depresyon, ansiyete, demografik verilerle ilişkisine odaklanmıştır.

Türkiye’de ergenlerin yaklaşık %14- %30 oranlarında siber zorbalığa uğradıkları, öte yandan %10- %28 oranlarında siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir (23). Çalışmamızda literatür ile uyumlu olarak genç erişkinlerde siber zorbalığa uğrama oranı %34.5, uğratma oranı ise %29.2 olarak saptanmıştır. Çalışmamız bulgularından 30-39 yaş grubunda siber zorbalığa uğratma puanlarının anlamlı olarak yüksek bulunması durumu, siber zorbalığın ergenler dışında da çalışılması gerektiğini göstermektedir.

Siber zorbalığa uğratma ile kuralları çiğneme, düşmanca tavırlar sergileme, ruhsal uyumsuzluk ve saldırganlık arasında, siber zorbalığa uğrama ile hayal kırıklığı, üzüntü, öfke, kaygı, akademik motivasyon kaybı, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, depresyon, intihar oranlarında artış, iyi oluş ve yaşam kalitesinde azalma arasında ilişki bulunmuştur (24). Çalışmamızda literatürden farklı olarak siber zorbalığa uğratma ile üvey anne-baba ile yaşama, intihar düşüncesi, tek çocuk olma ilişkili bulunurken; siber zorbalığa uğrama ile düşük eğitim düzeyi, düşük sosyo-ekonomik düzey ve suçla karışma ilişkili bulunmuştur. 1549 ergenle yapılan bir çalışmada siber zorbalık ve aleksitimi ilişkisi incelenmiş, geleneksel ve siber zorbalıkların aleksitimi puanlarının zorbalık yapmadığını belirten gençlere göre anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir (25).

Çalışmamız sonuçlarına göre ise; erken dönem ruhsal travması olan bireylerin hem siber zorbalığa uğratma hem uğrama puanları travması olmayan bireylerden anlamlı olarak daha yüksektir ve erken dönem ruhsal travması olan bireylerin siber zorbalığa uğrama puanları uğratma puanlarından anlamlı farklılık göstermektedir. Aleksitimisi olan bireylerde siber zorbalığa uğratma ve uğrama puanlarının birbirinden anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Siber zorbalığa uğratan ve uğrayan bireylerin aleksitimi puanları anlamlı olarak daha yüksektir. Türkiye’de siber zorbalık yapanların ve uğrayanların çocukluk çağı travmaları ile ilişkisini inceleyen araştırmalar mevcut olmamakla beraber uluslararası literatürde de kısıtlıdır. Gerek araştırmamızda konunun genç erişkinlerde çalışılması gerek mevcut literatürün sınırlı olması bakımından araştırmamızın siber zorbalığa yeni bir boyut katacağı görülmektedir. Öte yandan araştırmamız, siber zorbalığın önlenmesi ve rehabilitasyon çalışmaları açısından da faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. Child Maltreatment. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>. Erişim Tarihi: 20.07.2020.
2. Feldman-Summers, S., & Pope, K. S. (1994). The experience of "forgetting" childhood abuse: A national survey of psychologists. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62(3), 636.
3. Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2008). Are blogs putting youth at risk for online sexual solicitation or harassment?. *Child abuse & neglect*, 32(2), 277-294.
4. Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology*, 49(2), 147-154.

5. Litwiller, B. J., & Brausch, A. M. (2013). Cyber bullying and physical bullying in adolescent suicide: the role of violent behavior and substance use. *Journal of youth and adolescence*, 42(5), 675-684.
6. Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of adolescence*, 27(3), 319-336.
7. Tanrikulu, I., & Campbell, M. (2015). Correlates of traditional bullying and cyberbullying perpetration among Australian students. *Children and youth services review*, 55, 138-146.
8. Gökalp, M. F. (2017). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Çocukluk Çağı Travmaları ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişki (Master's Thesis, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü).
9. Grabe, H. J., Frommer, J., Ankerhold, A., Ulrich, C., Gröger, R., Franke, G. H., ... & Spitzer, C. (2008). Alexithymia and outcome in psychotherapy. *Psychotherapy and psychosomatics*, 77(3), 189-194.
10. Krystal, H. (1982). Alexithymia and the effectiveness of psychoanalytic treatment. *International Journal of Psychoanalytic Psychotherapy*.
11. Aust, S., Härtwig, E. A., Heuser, I., & Bajbouj, M. (2013). The role of early emotional neglect in alexithymia. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy*, 5(3), 225.
12. Smith, A. M., & Flannery-Schroeder, E. C. (2013). Childhood emotional maltreatment and somatic complaints: the mediating role of alexithymia. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 6(3), 157-172.
13. Özbay, A. (2013). Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
14. Teo, S. H. E. (2010). Exploring factors influencing cyberbullying in secondary schools (Doctoral dissertation).
15. Verlinden, S., Hersen, M., & Thomas, J. (2000). Risk factors in school shootings. *Clinical psychology review*, 20(1), 3-56.
16. Yazıcıoğlu, E., & Erdoğan, S. (2004). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. *Detay Anatolia Akademik Yayıncılık. 1. Baskı. Ankara.*
17. Şar V, Öztürk PE, İkikardeş E. (2012) Çocukluk çağı ruhsal travma ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 32(4): 1054-1063.
18. Gülec H, Kose S, Citak S, Yazici, M. (2009). The Turkish version of the 20-Item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20): Reliability, validity, and factorial structure. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 19(3): 214-220.
19. Topcu C, Erdur-Baker Ö. (2010). The revised cyber bullying inventory (RCBI): Validity and reliability studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5: 660-664.
20. Oflaz, F. (2015). Travma yaşamış çocuk ve gençlerin ele alınmasında çocuk-ergen ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 1(2): 46-51.
21. Perry, B.D. (2006). The neurosequential model of therapeutics: Applying principles of neuroscience to clinical work with traumatized and maltreated children. *Working with traumatized youth in child welfare*, 27-52.
22. Evren C, Evren B, Dalbudak E, Ozcelik B, Oncu F. (2009). Child abuse and neglect as a risk factor for alexithymia in adult male substance dependent inpatients. *J Psychoactive Drugs*, 41:85-92.
23. Özdemir M, Akar F. (2011). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4):605-626.
24. Arıcaç T, Siyahhan S, Uzunhasanoğlu A, Sarıbeyoğlu S, Cıplak S, Yılmaz N, et al. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*, 11(3):253-261.
25. Wachs, S., & Wright, M. F. (2018). Bullying and alexithymia: Are there differences between traditional, cyber, combined bullies, and nonbullies in reading their own emotions?. *Criminal behaviour and mental health*, 28(5), 409-413.